

TÜRKİYE'DE TABİİ KAYNAKLARIN GELİŞTİRİLMESİNE AIT ANA ŞARTLAR 1)

Yazan

Doç. Dr. M. Orhan UZUNSOY

Muhterem başkan, delegeler,
Bayanlar ve baylar!

Tebliğimde, Türkiye'de tabii kaynakların geliştirilmesine ait ana şartları ele almak ve onları sosyal ve ekonomik veçheleriyle sınırlamak istiyorum.

Bayanlar, baylar!

İnsan topluluklarının hayat seviyelerini yükseltmek ve artan nüfusun ihtiyaçlarını yine yüksek seviyede karşılamak yolunda girişilen gayretlerin artık bütün dünya üzerinde geniş bir vüs'at ve hattâ bir beraberlik arzettiği mâlumdur. Kanaatime göre bu durum çağdaş hür milletlerin göze çarpan karakteristiklerinden birini teşkil etmektedir. Gerçekten, bugün artık kabul edilmektedir ki, iktisaden gelişmiş sulhsever memleketlerin gelişmelerine devam edebilmeleri, az gelişmiş milletlerin de gelişmeleri şartına geniş ölçüde bağlıdır.

Fakat, az gelişmiş memleketlerde hayat seviyesini yükseltme istikametinde yapılacak çalışmaların, daha ilk hamlede, buralarda esasen sür'atli olan nüfus artışını daha da hızlandıracağı ve talep hacmini arttıracığı ve böylece, mevcut talep potansiyelini bütün ağırlığı ile piyasalara dökceği de iyice bilinmektedir.

Bir çığ gibi piyasalara incek bu talep potansiyeli sarsıntısız, çöküntüsüz, ve yıkıntısızca nasıl karşılanabilecek ve bu memleketlerin gelişmesi yolunda faydeli bir enerjiye nasıl çevrilebilecektir? Öyle zannediyorum ki mesele buradadır.

Şüphe yok ki az gelişmiş memleketlerde gerek hayat seviyesinin yükseltilmesinde ve gerekse bunun dâvet edeceği talep artışlarının karşılanmasında birinci plânda o memleketlerin kendi kaynakları bahis konusu olacaktır. Böyle bir memlekette bu kaynaklar arasında tabiat potansiyel ve kapabiliteleri en büyük önemi ve sırada özel bir önceliği haizdir.

Tabii kaynakların geliştirilmesinde her halde ilk adım, bugünkü ilim ve teknik seviyesinde ve içinde modern araziden faydalanma esasları ile ilgili olarak tabiat potansiyel ve kapabilitelerinin özel ve hayati ehemmiyette bir kısım teşkil ettiği bir envanter olmalıdır.

1) 8-13 Ocak 1962 tarihinde Pakistan'da Lahore'da tertiplenen Cento Scientific Symposium'unda 10 Ocak 1962 günü Ormanlık Sessionunda verilen tebliğin türkçe metnidir.

Bilindiği üzere bu envanter, topyekûn arazi üzerinde uygulanması icabeden modern araziden faydalanma tarzlarının tesbitini hedef tutar. Bu tesbitte ana şart, gözönüne alınan işletme şeklinin devamlılığıdır; bu şartı gerçekleyen işletme şekilleri içinde yerine göre en faydeli veya en iktisadi ve en kârlı olanlarının seçilmesi ise müteakip şartı teşkil eder.

Ormanlık, devamlılık şartını dünya orman rejyonları dahilinde her yerde gerçekleyen bir işletme şekli olarak kendini diğer işletme şekillerinden ayırır. Bundan başka bu işletme şekli, bilhassa, hidrolojik şartlar ve toplum hayatı üzerindeki müsbet tesirleri dolayısıyla sosyal bir karakter de taşır. Bu itibarla ormanlık sektörü, Türkiye gibi dünya orman rejyonları içinde bulunan memleketlerde tabii kaynakların geliştirilmesi probleminin hallinde gerçekten özel bir ehemmiyeti haizdir.

Müşahedelere dayanan kanaatime göre, Türkiye'de tabiat imkânlarının yıpranmasına, gerek orman sahalarında gerek diğer sahalarda araziden faydalanma şekillerinin uygulanmasında başlıca, yukarıda bahsedilen şartlara — kısaca devamlılık ve kârlılık esaslarına — , riayet olunmaması, veya daha doğru olarak, bu esaslara riayete ihtiyaç gösterecek sosyal ve ekonomik bir bünyenin kurulamaması sebep olmuştur .

Asırlar boyunca bilhassa dağlık bölgelerdeki Anadolu köylü nüfusu ihmal edildiği cihetle, bu halk kitleleri kendi ihtiyaç mevzularını minimal ölçülere indirmiş ve bu minumuma inen ihtiyaçlarını hemen kendi çevrelerindeki tabii kaynaklardan temine zorlanmışlar ve zamanla bu kitleler kendi kendilerine yetmeğe alışarak böylece pazarlara ve keza birbirlerine uzak kapalı köy ekonomileri kurulmuştur. Bunun içindir ki nüfusun büyük ekseriyeti memleketin genel ekonomik hayatı içine alınmamıştır.

Böyle bir düzende, araziden faydalanmada devamlılık ve hattâ kârlılık gibi esaslara riayet olunamaz. Çünkü bu düzende sadece zati minimal ve günlük ihtiyaçlar gözönünde tutulur ve tabiatıyla, istihsâl mâliyeti tamamen hesap dışındadır.

Türkiye'de tabiat tahriplerinin başlıca kaynağı, Prof. H. S. Selen tarafından da etraflı bir şekilde izah edildiği veçhile, bu sosyal ve ekonomik iptidâi düzen olmuştur. Orman tahriblerinden, yetersiz ve iptidâi ziraat metodlarına ve mer'alardaki nisbetsiz ve aşırı otlatmalara kadar bütün tahrip şekilleri derece derece bu düzenin eserleridir.

Türkiye'de arazi amenajmanı esaslarına dayanan bir tabii kaynaklar envanteri henüz yapılmamıştır; bu mevzuda yapılmakta olan etüd ve çalışmalar da henüz neticelenmemiştir. Bununla beraber resmî istatistiklerden alınabilecek bazı rakamlar, Türkiye'de geçmişteki tahribler hakkında bir fikir verebilir.

Nitekim 1953 istatistik yılına göre Türkiye genel sahasının %25,4 ünü ziraat yapılan sahalardan, 13,4 ünü ormanlar, 44,3 ünü otlak ve çayırlar, %16,1 ini hiç bir ürün getirmeyen sahalardan ve %2,1 ini de göller ve bataklıklar işgal etmektedir.

Türkiye'de çöller ve geniş kumul sahaları mevcut değildir; orta Anadoludaki stepden, kısmen ziraat ve kısmen de otlatma gayeleri ile faydalanılmaktadır; ve keza memlekette düşey orman ve bitki sınırları üzerinde kalan sahalardan da büyüklükçe ihmal edilebilecek ölçüdedir. Bu itibarla istatistiklerde gösterilen hiç bir ürün getirmeyen alanların hemen tamamı eski ve mahsuldâr tabii orman sahaları olarak nazarı itibara alınabilir. Buralar şimdiki elverişsiz durumlarına, bilhassa son ikiyüz yıl içinde hızlanan iptidâi ve yıkıcı faydalanmalar yüzünden gelmişlerdir. Bundan

başka istatistiklerde genel alanın en büyük kısmını kapladığı görülen otlak sahalarının bir kısmından ve hâlen ziraat yapılan bir kısım alanlardan şimdiki faydalanma tarzı ile devamlı olarak faydalanmak kabil olmayacaktır. Çünkü bu kısımların yukarıda bahsedilen devamlılık şartı bakımından tabii arazi kapasiteleri ancak orman olarak işletilmelerine müsaittir. Bu itibarla buralarda şimdiki işletme şekillerinin tatbikinde ısrar olunması halinde yakın bir gelecekte bu sahaların da mevcut ürün getirmeyen sahalara ilâvesi icabedecektir. Nitekim böylece mevcut ziraat sahaları içinde otlatma ve ormancılık gibi daha elverişli işletme şekillerine iadesi gereken sahaların genişliği 5 ilâ 10 milyon olarak tahmin edilmektedir. Diğer cihetten, Akdeniz tipi teraslar (yani sert şevli teraslar) üzerinde uygulanan bir kısım ziraat işletmeleri iktisâdilik ve kârlılık esaslarına aykırı olduğu gibi, aynı surette baraj havzalarında ve meselâ Boğaziçinde olduğu gibi turistik bölgelerde mevcut bir kısım ziraat işletmeleri de faydalılık esasına uygun bulunmasa gerektir.

Bu itibarla devamlılık ve iktisâdilik esaslarına uygun işletme ve faydalanma şekilleri sadece ormancılık olabilen sahalarda memleket genel alanının %50-60 ı olarak tahmin edilebilir ve buna göre de şimdiye kadar tabii bir kaynak olarak memleket ormanlarının 3/4 ünün tahrip edilmiş bulunduğu söylenebilir.

Türkiye'de en büyük ve kesin mahiyette orman tahriplerine tarla açmaları sebep olmuştur. Tarla açmaları aynı zamanda orman yangınlarına da sebep olmaktadır. Diğer tahrip şekilleri, nisbetsiz ve aşırı otlatmalar, usulsüz ve kaçak kesimler de bu neticede önemli rol sahibidirlir.

Bütün tarla açmaları ile bunların sebep oldukları orman yangınları ve kısmen de diğer tahrip şekilleri yukarıda bahsedilen kapalı köy ekonomisi düzeninin neticesidir. Aynı surette ziraat yapılan münbit arazilerin bakımsızlığından ve böylece kısırlaşmasından da bu düzen en büyük ölçüde sorumludur.

Buna göre Türkiye'de tabii kaynakların muhafazasında ve geliştirilmesinde başlıca şart, bu kapalı iptidâî köy ekonomisi düzeninin ayrıştırılması ve yerine, memleket pazar ve piyasalarına bağlı ve tâbi, yeni ve ileri bir ekonomik düzenin kurulması olmalıdır.

Bu konuda memleketin yeni Anayasasında ormanların korunması ve geliştirilmesi yolunda konmuş olan teminat cidden çok ümit vericidir. Tatbikatın da bu doğrultuda geliştirilmesi bu teminatın gerçekleşmesinde ilk şartı teşkil etmektedir .

Ancak, kapalı köy ekonomilerinin ayrıştırılması ve yerlerine yeni ve ileri bir ekonomik düzenin kurulması, mutlak surette, köylünün ihtiyaç telâkkisinin genişletilmesini icabettirir. Kanaatime göre köylünün hayat seviyesini, onların ihtiyaçlarını araziden şimdiki iptidâî faydalanma şekilleri ve tabii kaynakların tahribi ile karşılayamayacakları bir seviyeye yükseltmek lâzımdır; öyle zannediyorum ki mesele- nin medenî ve ilmi bir çerçeve içinde halli için formül budur.

Eğitim ve kültürel ilerleme yolunda girişilecek gayretlerden başka bu maksatla köylere, yeni ihtiyaç mevzuları yaratmak üzere çağdaş konfor vasıtaları sokulmalıdır. Nitekim öyle zannediyorum ki, köylüler bu yeni vasıtalara, meselâ elektrik ışığına ve diğer elektrik kolaylıklarına alıştıkları takdirde, ormandan tarla açmak uğruna köyünü terkedip, bu vasıtalar ve kolaylıklardan mahrum, dağ başında yaşamayı isteyeceklerdir. Ve böylece ihtiyaçları genişleyen köylüler araziden göçebe ve kârsız bir şekilde faydalanma yolunu sür'atle terkederek, devamlı ve daha kârlı diğer

faydalanma yolları arayacaklar, eğer bu mümkün olmazsa sanayi v.s. diğer sektörlerde iş bulmağa çalışacaklar ve o zaman bu maksatla devlet yardımına ihtiyaçları olacaktır. Bu ihtiyaçlar, okullar, meslek kursları, ve fakat büyük ölçüde iş imkânları şeklinde hülâsa edilebilir.

İhtiyaçlarla orantılı olarak artacak talep hacmini işgücü arzı halinde kullanmak üzere yeni iş sahaları, iş imkânları sağlamak ve böylece onu memleketin sarsıntısız, çöküntüsüz ve yıkıntısız bir şekilde hızla gelişmesi yolunda faydeli büyük bir enerji olarak utilize etmek, memleketçe topyekûn bir kalkınmanın gerektirdiği gücü temin edecek mantıkî yoldur. Gerçekten, memleket nüfusunun pek düşük bir yüzdesini teşkil eden ekonomik nüfusunu, genel nüfusun tamamına yükseltecek böyle bir güce ihtiyaç vardır.

Bu şartlar gerçekleştiği zaman iş sahaları temini devlet için o kadar büyük bir güçlük arzemesine gerektir. Yerli ve yabancı sermayeyi memleket dahilinde imalât ve istihsale teşvik edecek samimî, basiretli ve istikrarlı bir iktisâdî politika ve kezalet gerekli çalışmalar ve şartlar, memleketin mevcut demokratik nizamında gerekli garantiye esasen mâliktir.

Buna paralel olarak, köylüye geniş iş imkânları temin etmek ve memleketin hem tabii orman bölgelerindeki tabiat imkânlarını ve hem de mevcut ormanlarını korumak ve geliştirmek üzere, bütün memleket üzerinde uzun vâdeli bir plânla girişilecek büyük ölçüde bir ormanlaştırma faaliyetine ve dinamik bir ormancılık tatbikatına cidden büyük bir ihtiyaç vardır. Ve bu itibarla denebilir ki memleketin mevcut ormanlarının korunması, bahsi geçen yeni ve ileri ekonomik düzenin tesisi yanı sıra, böyle bir plânın tatbikine geniş ölçüde bağlıdır .

Modern araziden faydalanma şekil ve metodlarının realize edilmesi yolunda yapılacak teknik ve diğer ilmi çalışmalar ve etüdler, işin ancak bundan sonraki safhası için mütalâa edilmelidir. Gerçekten, bu ikinci safhadaki etüd ve çalışmalar ancak ilk safhadakiler gerçekleştirildiği zaman neticeli ve başarılı olabilirler.

Teşekkür ederim.

**THE FUNDAMENTAL PRINCIPLES
TO IMPROVE THE NATURAL RESOURCES IN TURKEY¹⁾**

by

Docent Dr. M. Orhan UZUNSOY

The first step in the improvement of natural resources should be an inventory on the basis of today's level of science and techniques in which the possibilities and capabilities of the nature in relation to the modern land use is a special part and of vital importance.

As it is known, this inventory aims at the determination of the forms of modern land use which should be applied to all of the land. The continuity of the considering use-forms is the primary essential toward this determination; and to select the most useful or the most economic and profitable ones which will certify the continuity of the use; this is the secondary.

In my opinion based on observations, the depletion of natural possibilities in Turkey was caused mainly by not to be paid regard to the above mentioned essentials, shortly as continuity and profitableness, in application of land use forms both in forested and other lands, or it is better to say that, it was caused by not being able to put in order an economic and social order to create the need for them.

Because the rural population of Anatolia was neglected especially in mountainous regions along the centuries they have reduced their own matters of necessity to the minimal measures and have been urged to supply this minimized necessity from the natural resources around them, and have been accustomed to be enough for themselves; and so the internal rural economics have been set up everywhere over the centuries which were far away from the bazaars and market of the country and also one to another. The majority of the population could not have been therefore included into the common economic life.

All kinds of distortion, from the forest devastation to the insufficient and primitive agricultural methods and overgrazing on ranges, are the results of this social and economical primitive order.

Although 13,4 percent of the general area is covered by forests, in reality under

¹ Summarized from the paper which was read in Forstry Session, on 10 th January 1962, of the Cento Scientific Symposium held between 8-13 th of January 1962 in Lahore, Pakistan.

the principle of continuity their natural distribution area can be estimated at about 50-60 percent of the general area. Therefore, it can be said that three fourth of the forests have been depleted in this country up to this date.

The main condition of protection and improvement of the natural resources should be to disaggregate this primitive rural economical order and then to establish a new advanced economical order tied to and depended on the bazaars and market of the country instead. It absolutely needs to enlarge the necessity-understanding of the villagers. In my opinion, it is necessary to raise the living standard of the villagers to a level where they should not be able to supply their needs from the distortion of natural resources and primitive land use. I believe, this is the formula.

The large demand volume and working power supply which will be brought up by the new economical order will of course require to obtain the large working possibilities too. It is therefore necessary to follow a well determined, stabilized and a foresighted economical policy and to make efficient working plans and to create the favourable conditions to encourage both the local and foreign enterprises to make manufacturing and production in the country.

At the same time, it is also of great necessity to undertake the large scaled reforestation with a long range plan and a dynamic forestry all over the country in order to supply the large working possibilities and also to protect and improve both the resources of the old and natural forest regions and existing forests.

The technical and other scientific studies and works in order to realize the modern land use forms and methods must be considered in the subsequent phase. They can be successful only when the first ones were certified successfully.